

is, sőt, ha előbb megrágták helyette az ételt, lenyelte, arra már nem lehetett számítani, ha kiállítják a nyitott ablakba, állva marad, [...]” [31. l.]). A szeminaristák örökösen visszatérő képe is álom és valóság között mozog („talpukra kötözött párnákkal álmukban is a váróterem végtelen köreit rótták” [127. l.]). Ez a tény viszont bizonytalanságot szül. Mikor élünk (érzékelnünk), mikor álmodunk? Hol a határ a fikatív-reális, racionális-irracionális között? („A magasban, a felhők alatt csillogó sirályok keringtek, vijjogásuk néha elérte a földet. Gábrriel Ventuza is hallotta őket egy darabig, mígnem álmodni kezdte az egészet.”)

Újabb bizonytalanság: az elbeszélő mesél, vagy csak álmodik? („Bár személyesen is jól ismertem, az embercsempész Viktor Ventuzával életemben csak egyszer álmodtam. [...] integettem neki, de ő, ahogy ez az álomban történni szokott, nem akart megismerni” [105. l.]).

S felmerül a kérdés, a narrátor nem Gábrriel Ventuza, vagy Gábrriel Ventuza nem ő? („Mintha mindez velem történt volna meg.” [49. l.] mondja a narrátor Ventuza meséjét követően.) A narrátor névnelkülisége nem véletlen. Mintha minden, ami vele megtörtént, Gábrriellel is megtörtént volna (a narrátor a bűztől elalszik, mikor a városba ér, majd egy hétig álomba merül, s valaki ölében viszi Colentina Dunka szalonjába, akárcsak később Ventuzát; a narrátor a ruhakölcsönzőben dolgozik, Gábrriel tábori lelkész, később szakmát „cseréltetnek” velük). A név nélküli narrátor Gábrriel minden lépését nem követhette, de mégis tudósít róla. A Gábrriel szemével látottak az ő „száján” keresztül jutnak elénk. Hasonló életszituációk, hasonló szerepkörök jellemzik őket, vagyis egymás tükörképei. Gábrriel Ventuza a narrátor „alteregójának” (Lőrincz Csongor) (is) tekinthető. Testük, meztelenségük azonban elárulja, hogy különböznek. Mauzi Anies fésülő-asszony fürdetés közben jön rá, hogy ő nem a narrátort „álmodta meg”. Ezért később csak az álomban valóban (?) megjelent, Gábrriel Ventuzának adja oda magát.

Az álomvilágtól csak egy lépés a túlvilág. („Egy reggel egyszerűen nem ébredt fel, és a horkolása elárulta – mintha egy földalatti odúból, a túlvilágról tört volna föl –, egyhamar nem is fog magához térni.” [31. l.]) Ismét a létbizonytalanság zsákutcájába kerülünk: csak alszunk, vagy örökre elaludtunk?

Ezek után döntse el az olvasó: olvasta vagy álmodta a regényt!

HUSZTA Rózsa

A HAGYOMÁNYTISZTELŐ NEVELÉS MÓDSZEREI

Szöke Anna: *Elszaladt a kemence*. Óvónők és szülők kézikönyve. Forum Könyvkiadó, Újvidék, 2000

Az aktív világalkotás helyetti passzív befogadás világában Szöke Anna kézikönyve egy olyan nevelésmódszertani programot kínál óvónők és szülők számára, amelynek elveit a természeteshez, a hagyományhoz és a közösséghez való visszatérés (visszatérítés) gondolata határozza meg. E szükségyszerűséget modernné változott világunk kedvezőtlen folyamatai hívták életre: az identitásvesztés, a diszharmónia és az elmagányosodás kifejezett élménye, minek következtében „a nevelés értékrendje és a gyermeki lét értéke”

is előnytelenül változott meg. A gyermek elsősorban a mennyiség jelentőségét ismeri meg a minőség értéktényezőivel szemben, az alkotás folyamata helyett a fogyasztás mechanizmusát sajátítja el. Amíg a hagyományos értékrendeknek megfelelő egyéni élet egy, a szülőföld sajátos kultúráját tisztelő és fenntartó közösségi létformában bontakozhatott ki, addig a mai ember – s természetszerűleg utódai – a töredékesség valóságát éli meg.

A szerző célkitűzése, hogy a *hagyománytisztelő óvodai programmal* visszavezessen az „ősi értékrendek magatartásá”-hoz, azaz „vezesse be a gyermeket a nemzeti kultúra, s ezzel az egész emberi kultúra közösségébe, hogy ő a maga helyét ebben a közösségben felismerje” (12. l.). Jelen világunkban e tudást már örökölni nem lehet, tanítani kell. Mindezért nagyon fontos momentuma e folklórra alapozó neveléselképzelésnek, miszerint a folytonosság érzetét kívánja kialakítani a gyermekben: az emberi életet és annak jelenségeit, a reá való felkészülést a valahova tartás folyamataként, illetve annak részeként fogja fel. Kiindulópontja a szülőföld hagyományai: „A hagyományok periodikusan ismétlődő rendszere az örömforrással együtt erősíti a közösséget (szűkebb és tágabb értelemben). Folytonosságot teremtenek életünkben, sajátos arculatunk kiemelkedik s válik nemzedékeket összekapcsoló erővé.” (10. l.) Ezt teszi lehetővé – a klasszikus tantárgyi nevelés osztottsága helyett – a szülőföld hagyományának komplexitása, s a ráépülő, *témaközpontú*ként megnevezett nevelőmunka, amelynek koncepcióját tárja elénk könyvében Szőke Anna.

A könyv első fejezete „általános rész”, azaz a módszer lényegét, elveit és eljárásait tisztázó elméleti alapvetés. Kulcsfogalma a *rítus*, amelynek jelentésmezéjéhez az ünnep, az eseményrend, a szokáscselekmény fogalomkörre kapcsolódik. Olyan értékrendet kell értenünk alatta, amelynek összetevői a „vallási szokás, intézkedés, szertartás, a helyesnek tartott viselkedés társadalmilag szabályozott lefolyása, az előírt mód, ahogyan egy vallásos vagy mágikus cselekvést végre kell hajtani”. (11. l.) A hagyománytisztelő nevelési program célja a rítus jelenségének visszaplántálása a folytonosságként felfogott, de mára rítustalanná, ünnep nélkülivé lett emberélet menetébe, a közfelfogásba és a szükségletek rendszerébe. Megvalósításának legkézenfekvőbb módja, ha a népköltészet értékeit, a folklorizmus jelenségkörében létrejött műalkotások sorát, a tárgyi népi kultúra elemeit hívjuk segítségül, ezekből építkezve jön létre nevelésrövidünk. Elméleti bevezetőjében a szerző definiatív tisztázza az alkalmazott folklór műfajok és elemek értelmezési és felhasználási módját, azt, hogy e koncepció keretében milyen értelemben és kontextusban fordulnak elő dramatikus népszokások, szólások, találós kérdések, közmondások, népmesék, mondák, mondókák etc. A fogalmi-lényegi meghatározásokat példák sokaságával teszi könnyen befoghatóvá, követhetővé és átláthatóvá. A konkretizálásnak ez az eljárása könyvének egészére jellemző. Ugyanakkor a kifejtés nehézségei, nyelvi, megformálásbeli problémái az frászerkezet széttöredetztségéhez, a gondolatvezetés egységének felbomlásához, pontatlan, többértelmű megfogalmazásokhoz vezetnek. Különösen zavaró szövegének indokolatlan sok bekezdésbe tördelése, minek következtében gondolati egységek, fogalmi értelmezések válnak töredékessé. Pl. „Idegenül ható kifejezés. Szokáscselekmény, kötött formájú eseményrend . . .” (11. l.) – olvassuk egy bekezdés elején e hiányos mondatokat, amelyek igazából az előző szövegrészhez tartoznak, a rítus fogalmi tisztázását elősegítő meghatározások, csak a szükségtelen új bekezdés zavarta meg a gondolatsort. Az elméleti bevezető szakmai színvonalát csökkentik a nyelvi

megformáltságukban problematikus mondatok is. A néphagyomány ún. *jeles napjairól* szól a következő: *Bármelyiket ragadnám is ki, mündegyük egy bizonyos célt szolgáló cselekményhez való tartozás, s amelyben fő tényező a rítus.* Persze értjük a mondat lényegét, de nyelvhelyességi szempontból kifogásolhatónak tartjuk, amit azért kell szóvá tennünk, hiszen e komplexitásra törő nevelési terv része hangsúlyozottan az anyanyelv ápolása is. A könyvhöz kapcsolt szerzői jegyzetben (*Biztatásként*) pedig a következő meghatározással találkozunk: „ . . . egyedüli kapaszkodónk a *magyar életet magyarként élni*” (5. l.) Bár ezúttal is világos előttünk, hogy kulturális hagyományaink, identitásunk megőrzésére történő felszólításról van szó, a mondat jelentéstartalmát érezzük többértelműnek, s a fellengzős kijelentés, a frázisszerűség jegeit ismerjük fel benne.

Az elvi jellegű bevezetőt követően a hagyománytisztelő óvodai programot mutatja be a részletesség igényével szerzője. A tematikus elrendezésnek megfelelően hónapokra bontja le tervét; a tevékenységet az adott hónap jeles napjai és a hozzájuk fűződő rítusok jelentette vezérfonal mentén tervezi meg: azaz komplex, több műveltségi területet, művészeti ágat, készség- és ismeretfejlesztő anyagot egyesítő folyamatként képzei el. Az intézményes oktatási-nevelési kalendáriumnak megfelelően programja a szeptember (Szent Mihály hava) megtervezésével kezdődik. A hónaptervek első mozzanatát a jeles napok (vallási ünnepek, olyan kiválasztott napok, amelyekhez valamilyen hiedelem vagy szokásrend kapcsolódik) ismertetése, majd a hozzájuk fűződő rítusok, szokások, a hagyomány eredetének bemutatása, a tematikailag, metaforikus vagy analógiai szempontok alapján felhasználható kisepikai folklóranyag felvázolása jelenti. (Nyelvhelyességi szempontból itt egy közcím hat zavarólag: *Naphoz fűződő hiedelem és szokásanyag*. Talán egyértelműbb és világosabb információt közvetítenének felénk a következő változatok: A jeles napokhoz fűződő hiedelem és szokásanyag, vagy Hiedelem és szokásanyag, amely egyes napokhoz kapcsolódik, esetleg Különböző napokhoz kapcsolódó hiedelem és szokásanyag.) A második alegység az adott hónap jellegzetességeivel foglalkozik, olyan – elsősorban környezeti – változásokra és jelenségekre hívja fel a figyelmet, amelyeknek értelmezése a megfigyelésen, a tapasztalat begyűjtésén alapul, és már kisgyermekkorban az empirikus tudás részévé alakítható. A szemléltetés és közvetlen megfigyelés révén kialakult ismeretekre épülnek a hónap tevékenységi formái, amelyek a gyermek kreatív képzeletét fejlesztik. Pl. október (Mindszent hava) a lombhullás, a gesztenyeérés és a kukoricatörés hónapja, szárízékből játékok, gesztenyemunkák készítésére, falevelek ragasztására, levelek, virágok nyomtatására ad alkalmat. A munka hangulatát hivatott fokozni és a megszerzett tudás elmélyítését szolgálják azok a népköltészeti alkotások (dalok, mondókák, rigmusok) és (tematikailag és alkalmilag megfelelő) dramatikus játékok, amelyeket a szerző tervének e részébe illeszt. Minden egyes hónapterv tartalmazza a reá jellemző mezőgazdasági vagy háztartási munka, illetve népszokásokkal való megismertetés-megismerkedés módjának részletes leírását és természetesen a hozzájuk kapcsolható népköltészeti vagy dramatikus anyagot. Szeptemberben a Mihály-nap (pásztorünnepp) megszervezése, októberben a búzaórlás és a kenyérsütés folyamatának, illetve a szüret tevékenységének megismerése, novemberben a disznótorral kapcsolatos élményszerzés jelenti a *hónap eseményét*. December hónap nagyon gazdag különböző tevékenységi formákban, ünnepekben, eseményekben és népszokásokban. Ide tartoznak az adventi előkészületek (pl. lucapogácsa sütése), a karácsonyi szokások (a karácsonyi

asztalterítés elsajátítása, az ún. mendikálás). A szerző a hónap eseményének a betlehemes játék megszervezését tartja. Januárban a keresztelő és a hozzá fűződő háromkirályozás dramatikus játéka, februárban a farsang (batyubál az óvodában), márciusban a komatál készítése, áprilisban a húsvét és a vele kapcsolatos szokásrend, májusban a pünkösdülés (pünkösdikirályné-járás), júniusban a lakodalmas játék képezi a hónap eseményét. Ugyancsak minden hónaphoz köthető egy esztétikai érzéket és kreatív képességeket fejlesztő közös munka, a *hónap tevékenysége*: sövényfonás, gúzs- és kosárkötés, gyertyamártás, gyertyaöntés, kukoricacsuhé-figurák készítése, szövés, gyöngyfűzés, tojásfestés, agyagozás, nemezelés, bőrzés. A terv szerint minden hónapban elhangzik egy nép- vagy műmese: a *hónap meséje*. Miként az az ismertetett programból kitűnik, rendkívül erőteljes célkitűzése a közösségi érzés, a közösségben való gondolkodás fejlesztése. Épp ezért, a tantermi munka helyett a falak közül való kilépés, a természetben végzett tevékenység, a tágabb környezet megismerésének törekvése jellemzi. Ehhez természetesen aprólékos és kiterjedt szervezésre, a szülőkkel és a közösség tagjaival való szoros-sikeres együttműködésre van szükség. Pl. a disznótorban való részvétel, illetve az ott lejátszható alakoskodó (kántáló) játék kivitelezése is csak a felnőttek világának bevonásával érhető el. Egy ilyen terv megvalósítása tehát a pedagógus részéről is rendkívül sokrétű érdekldést és új jelenségek, módszerek iránti fogékonyságot feltételez. Szőke Anna véleménye szerint, ahhoz, hogy mindez sikerüljön: „az egész pedagógusképzés szerkezetét kellene átszervezni” (11. l.). S mert ennek ma még nincsenek meg a feltételei, könyvét felkészítő, hiánypótló kiadványnak szánta.

Az *Elszaladt a kemence* nemcsak egy komplex óvodai munkaterv, de egyúttal szöveggyűjtemény is annak megvalósításához. Különböző népköltészeti gyűjteményekből és saját (helyi) gyűjtés révén is közöl anyagot: elsősorban népdalokat (kottáikkal együtt), mondókat, szólásokat, közmondásokat, találókat, rigmusokat, dramatikus népi játékok, körjátékok, bábjátékok, más színjátékszerű népi szokások szöveg- és zenei anyagát, leírását. Emellett mondákat, nép- és műmeséket, valamint archaikus népi imádságokat és verseket. E rendkívül gazdag illusztrációs és szöveganyag esetében csak a verstanuláshoz választott alkotásokkal kapcsolatban lehet kifogásunk. A szerző ugyanis egy elavult szemlélet értelmében nyúlt a gyermekköltészet eszköztárába. Azok a kicsinyítőképzős (kalácskát, lovacskát, búzácskát, szellőcskét és napocskát emlegető), a gyermek felé a játékoságnak mímelte gügyögés effektusával közelítő versek, amelyek közül több e tervben is szerepel, nemcsak nem fejlesztik a gyermek esztétikai érzékét, nem nyitják meg képzeletét, nem részesítik művészi élményben, de még le is kezelik személyét, kis butuskának, a szellemes ötlet, a gondolattársítás, a szekunder tartalom befogadására alkalmatlannak tartják, holott bizonyított tény, még az óvodás korú gyermek is fogékony a képzeleti-asszociációs játék, a nyelvi találékonyság, a szellemfelszabadító ötlet, a ritmus, rím és képi anyag kifejezte jelentések érzékelésére, átélésére. Nemcsak a klasszikus gyermekirodalom, a modern gyermekköltészet is (ide értve a hozzánk legközelebb álló vajdasági magyar gyermekköltészetet) rendkívül értékes versanyagot jelent még egy folklór elemekre épülő esztétikai nevelés megszervezéséhez is. Gondoljunk arra, Weöres Sándor, Nemes Nagy Ágnes, Orbán Ottó, Tóth Ferenc, Domönkos István, Jung Károly, Tari István vagy Bogdán József költészete is milyen gazdag ilyen tekintetben. Kár, hogy

a szerző nem vagy csak nagyon ritkán részesítette ezeket előnyben a már ismertetett és értékelt más típusú gyermekköltészettel szemben.

A Szőke Anna által írt és szerkesztett kézikönyvet jelképtár és megfelelő bibliográfia egészíti ki. Emellett gazdag kép- és rajzillusztrációkban úgy, hogy megmarad az ízlésség és szerénység határai között. A könyv egyszerre közvetít pragmatikus és művészi ismereteket. Nagy erénye, hogy nem kizárólagos: a hagyományközpontú nevelés és oktatás elvei mellett, figyelembe veszi a modern életvitel megkerülhetetlen jelenségeit, nem válik anakronisztikus szemléletek hirdetőjévé. Jellegét tekintve hézagpótló, ritka kiadvánnyról van szó.

BENCE Erika

S Z Í N H Á Z

NÉZŐKERESŐBEN

Kilenc színész közönséget keres. Újvidéki Színház, rendező George Ivascu

Nagyon jól emlékszünk, hisz nemrég történt, George Ivascu, a vajdasági színházi közönség számára az ismeretlenből feltűnt román rendező remek előadással ajándékozott meg bennünket, amikor az Újvidéki Színházban megrendezte Luigi Pirandello *Hat szereplő szerzőt keres* című művét, melyben az utcáról egy színházi próbára betörő szereplők és a próbáló színészek a valóság és a színház (a művészet) viszonyáról vitáznak. S ebben a vitában, tanúsítja az újvidéki előadás, a színház alulmarad a valósággal szemben, de melyik színház marad alul. Az, bizonyítja a próba színészeinek karikatúraszerűen ábrázolt, kigúnyolt lila művészete, amelyik önhittén önelégült, amelyik nem érzi, hogy az élet valahol máshol van, nem az ő színházában. Ivascu gyilkos kíméletlenséggel teszi nevetségessé a valóságtól elszakadt színházat, s ugyanakkor érzékelteti, miféle színházra lenne szükség. Olyanra, amit a hat szereplő igényel, hoz a színpadra. Mert ebben az előadásban a hat szereplő sem a valóság, helyesebben nemcsak a valóság, hanem a színház képviselője is, de másféle színházé, mint amit a próba színészei képviselnek.

Ivascu látszólag az életet választja el az életet sután utánzó művésztől, valójában azonban a kétféle színjátszást állítja szembe egymással, ami akár rendezői ars poeticának is tekinthető.

De mi kell a nézőnek?

S egyáltalán hogyan tud a néző viszonyulni ahhoz, amit a színpadon lát?

Erről szól Ivascu új rendezése, *A kilenc színész közönséget keres* című előadás az Újvidéki Színházban.

A cím alkalmi, hiába keresnénk bármelyik drámákról készült kézikönyvben, azt a színpadi szövegekötvet rejti, melyet a rendező és Gyarmati Kata dramaturg állított ő Shakespeare *Hamlet*jéből és a *Hamlet* Tom Stoppard készítette *Rosencrantz és Guildenstern halott* című átiratából. A rendező és munkatársa a Stoppard-féle logikát követi. Ahogy a *Rosencrantz és Guildenstern halott* szerzője kiindulópontként használja fel a